

BEHEER VAN RIETVEGETATIES IN DE BLANKAART



Het beheer van een reservaat omvat een "uitwendig" en een "inwendig" beheer. Het uitwendig beheer bestaat uit het weren van storende invloeden van buitenaf zoals recreatiedruk en vervuiling, waterstandbeheersing, enz. Het inwendig beheer daarentegen omvat het uitvoeren van maatregelen die nodig zijn voor het instandhouden (en eventueel verbeteren) van de biologische waarde van het biotoop.

De verruiging van de rietmoerassen van de Blankaart

Het beheer in de Blankaart heeft zich tot nog toe hoofdzakelijk beperkt tot het uitwendige, vooral het weren van de recreatiedruk, met gunstig gevolg voor de ornithologische waarde van het reservaat. Hierdoor werd een

inwendig ornithologisch beheer mogelijk zoals herstel van de reigerkolonie, herinvoer van de aalscholver, aantrekken van slikvogels, evenals ringwerkonderzoek, waardoor de avifaunistische waarde nog is gestegen.

Op botanisch vlak daarentegen zijn de rietlanden in waarde achteruitgegaan: het oecosysteem is, vooral de laatste jaren, nogal verstoord door een vergaande verruiging. Deze verruiging heeft verschillende oorzaken: de voornaamste zijn de daling en de onregelmatige schommelingen in de waterstand en de eutrofiëring (aanvoer van vervuild en nitraatrijk water langs de aanvoerbeken): 2 punten die tot het uitwendig beheer behoren maar waar we vrijwel machteloos tegenover staan; enkel in de waterstandsbeheersing beginnen we stilaan inspraak te krijgen. Een derde belangrijke oorzaak is het tot voor kort ontbreken van een

(botanisch) inwendig beheer: het niet meer maaien van het riet, waardoor het strooisel zich elk jaar weer opstapelt tot dichte pakketten. Over "verruiging" hebben we het uitvoerig gehad in het bulletin van 1977; deze verruiging komt in de rietlanden vooral tot uiting in het massaal voorkomen van Grote Brandnetel en Haagwinde. Deze slingerplant doet het riet erg "legeren", d.i. neervallen, ombuigen, en strekt zich als een tapijt over het riet. De fijnere moerasplanten zoals Moeraswalstro, Pinksterbloem, Glidkruid, Gele Waterkers, Moeraskers, Penningkruid, Vergeetmijnietjes, ... worden zo verdrongen door forse ruigtekruiden zoals Harig Wilgeroosje en Smeewortel, planten die juist wel worden bevoordeld door een dikke strooisellaag. Ook Gele Lis, Zeggen, Poelruit, Moeraslathyrus, Grote Boterbloem gaan achteruit en de moslaag verdwijnt...

Onderzoek van verschillende beheersmaatregelen.

Door het nieuwe statuut van de Blankaart wordt een ingrijpend botanisch beheer nu mogelijk. Een studie uitgevoerd in de periode 1976-1977 legde de basis van de botanische en vegetatiekundige kennis van het rietmoeras en aanpalende struwelen (struiken). Dit onderzoek wordt sindsdien voortgezet met de steun van het I.W.O.N.L. (Instituut tot Aanmoediging van het Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw). Er

wordt nagegaan welke de invloed is van enkele beheersmaatregelen op de rietvegetatie, om uiteindelijk, via een gericht beheer, de verarming, veroorzaakt door de verruiging, tegen te gaan. Het beheerswerk dat momenteel wordt verricht moet dan ook gezien worden in functie van dit onderzoek en bevindt zich dus nog in een eerder experimenteel en beperkt stadium.

Het beheerswerk omvat voorlopig het volgende :

1. Wintermaaiing van rietvegetaties

Het maaien in de winter — met het wegvoeren van het maaisel — heeft een positieve invloed op het rietbestand. Er ontstaat een dichtere, hoewel kortere rietvegetatie, die echter vaak soortenrijker is (tenzij op een te natte standplaats). De oorzaken hiervan zijn zeer complex. Enkele willen we hier wel kort toelichten.

Door het verwijderen van strooisel (het gemaaide riet en het dode riet van de vorige jaren) worden de knoppen blootgesteld aan vorst. Een groot deel van de knoppen zal, vooral als



Zicht op de rietlanden, met rechts achter het eendekooibos. Vooraan een in juli gemaaide hennegras-riet-vegetatie.

ze niet onder water staan, bevroren. Voor elke bevroren knop komen er echter tot 3 andere in de plaats! Deze vervangingsknoppen zijn echter meestal kleiner : de beschikbare voedselreserve moet nu immers dienen voor meer knoppen. Het riet is daardoor vaak minder hoog.

Tevens kunnen nu ook de tengere scheuten groeien. Anders kunnen enkel de scheuten van de dikste knoppen tot ontwikkeling komen omdat dit de enige zijn die door de dikke strooisellaag heen kunnen. De dichtheidsverhoging is dus vooral te wijten aan tengere scheuten. Bij slechte weersomstandigheden in de lente (vb. late vorst, langdurige overspoeling) kunnen deze echter vlugger afsterven : een

duidelijk dichtere rietkraag wordt dan ook niet altijd bereikt.

Om het effect van een wintermaaiing op de Blankaartrietlanden na te gaan, werden gespreid over het reservaat verschillende proefvlakken uitgekozen, die meestal meerdere vegetatietypen omvatten (vb. de zonatie van open water naar struweel). Het maaien wordt uitgevoerd in de periode november tot februari, maar gezien de vaak hoge waterstanden is november meest aangewezen.

De resultaten van dit maaibeheer zijn zeer opvallend. Naast een dichtere rietgroei is er allereerst een duidelijke afname van Haagwinde. Een ander gunstig resultaat is het vrijwel complete verdwijnen van Grote Brandnetel.

Deze plant wortelt immers hoofdzakelijk in de strooisellaag, zodat ze bij het weghalen van het strooisel bijna geheel verwijderd wordt. Tenslotte heeft het maaien een soorttoename tot gevolg. De bodem wordt immers vrij gemaakt, er is meer licht en lucht. Dit geeft kiemingsmogelijkheid aan allerlei fijnere moerasplanten en aan grassen, die zich voornamelijk ontwikkelen en bloeien vóór het riet zijn maximale ontplooiing heeft bereikt en een te sterke schaduwwerking optreedt. Zo vinden we op de gemaaide proefvlakken heel wat meer Pinksterbloem, Moeraswalstro, Penningkruid, Gele Waterkers, Moeraskers, Water-torkruid, Wolfspoot, Watermunt, Ruw

Beemdgras, Glidkruid, Moeraslathyrus, Zeggen ... terwijl mossen zich beginnen te ontwikkelen. Dit komt het mooist tot uiting op de niet te natte stukken en waar het riet niet te dicht groeit. Waarnemingen van deze lente wijzen aan dat deze tendens zich voortzet na een tweede wintermaaibeurt.



2. Zomermaaiing van rietvegetaties

Het maaien in de zomer is nefast voor het Riet. Vanaf juli worden immers reeds de knoppen gevormd voor het volgende seizoen. Deze blijven dan "slapend", tegen de bodemoppervlakte, tot de volgende lente. Bij maaien in juli gaat ongeveer de helft van de vegetatieperiode verloren, er kan dus slechts voor de helft voedsel gevormd worden door de plant (fotosynthese) en naar de wortelstokken worden gevoerd. Zo kunnen minder knoppen aangelegd worden voor het volgend jaar. Later in de zomer (of 's winters) maaien kan minder (of geen) kwaad omdat er dan al veel meer voedsel in de wortelstokken zit.

Toch wordt dit maai-beheer uitgevoerd op de verschillende riet-vegetatietypen, om een idee te krijgen van wat de precieze gevolgen zijn. Er wordt gemaaid in juli waarna het strooisel grondig wordt verwijderd. Het is niet de bedoeling hier een goede, dichte of soortenrijke "rietkraag" te behouden of te creëren; integendeel wordt gepoogd een soortenrijk "riethooiland" te verkrijgen in plaats van een dichte hoge rietkraag. Deze proefvlakken zijn dan ook vooral gelokaliseerd in de grazige rietlanden met veel hennegras of in de liesgrasvegetaties, die bezwaarlijk nog "rietkragen" kunnen worden genoemd.

Wellicht zal het wel enkele jaren duren vooraleer een verschralend effect duidelijk zichtbaar wordt. Hennegras en Liesgras verdragen de maaiing immers nogal goed. Om de evolutie tot hooiland toch wat proberen te versnellen, zullen de proefvlakken dit jaar ook nog eens in september gemaaid worden.

3. Specifieke beheersmaatregelen

De twee "waardevolste" planten in de Blankaart zijn Moeraslathyrus en Grote Boterbloem. Wat betreft Moeraslathyrus blijkt de Blankaart de laatste vindplaats in België te zijn, terwijl ook de Grote Boterbloem zeldzaam is. Ook in de Blankaart worden hun standplaatsen bedreigd: beide planten worden als het ware verstikt onder de dikke strooisellaag en vooral ook door de Haagwinde. Om dit te voorkomen werden op deze vegetaties enkele voorzichtige experimenten verricht. Zo is reeds duidelijk dat een winterse maai-beurt de Moeraslathyrus bevordert. Het gedrag van de Grote Boterbloem onder maaieregime zal deze zomer onderzocht worden.

4. Struweel

Eertijds, toen de Blankaart nog geen reservaat was, werden veel wilgen aangeplant. Dit gebeurde om een bufferzone te vormen rond de eendekooi en langs de rand van het gebied, en ook als aanduidingsteken van vb. netten, fuiken, paden bij vogel- en visvangst. Door hun sterke uitbreiding vormen ze nu een groot probleem. Door hun schaduwwerking hinderen ze de rietgroei terwijl vooral vanuit de struiken en bosjes de agressieve en alles overwoekerende slingerplanten als Bitterzoet en Bramen zich uitbreiden. Sinds 1976 worden wilgen gekapt. Dit gebeurt voorlopig enkel langs de N.O.-oever omdat vooral daar de rietkraag erg aangetast werd. De rietkraag begint nu stilaan te herstellen en terug uit te breiden naar de oever toe (op vele plaatsen was ze afgestorven). Rond de wilgen komt een graziger vegetatie voor met veel Pinksterbloem, Wederik, Vergeetmijnietjes ... Deze zomer en dit najaar wordt ook begonnen met de wilgen in het riet weg te kappen.

Problemen bij het beheerswerk

Het Beheerswerk in de Blankaart is niet eenvoudig en stelt veel problemen. Door de uitgestrektheid van het rietmoeras is het grootste deel slechts bereikbaar via boot ofwel mits lange omwegen door weiden vol slootjes en prikkeldraad. Er is de onbegaanbaarheid van de rietkragen: de onstabiele, natte en slijkgige veen-



bodem en de dichte, hoge vegetatie. In de winter en het voorjaar maakt de hoge en vlug schommelende waterstand het erg moeilijk om "droog" van het beheerswerk thuis te komen. In de zomer is het rietland wel min of meer begaanbaar maar dan stellen de moeilijkheden zich vooral om door de 2 tot 3 meter hoge, dichte, door Haagwinde verstrengelde riet- en Brandnetelmuur te komen.

Het maaien zelf geeft, buiten het vinden van evenwicht op de slikkige bodem, weinig problemen. Sinds een jaar wordt bovendien gewerkt met een motorzeis. De grote vraag is echter telkens weer: waar met het afgemaaide gewas en strooisel naar toe? Moerassen behoren tot de meest productieve vegetatietypen: het geproduceerde plantenmateriaal is enorm. Vermits het riet praktisch niet af te voeren is of te gebruiken, wordt het verbrand. Het wordt telkens samengebracht naar die plaatsen waar dit zonder gevaar kan gebeuren. Bij het werk wordt ook steeds rekening gehouden met sommige ornithologische prioriteiten. Zo worden er bvb. geen beheerswerken uitgevoerd nabij de broedplaatsen van de Bruine Kieken-dief (tenzij eventueel 's winters).

Op basis van dit onderzoek zal een gedetailleerd beheersplan voor de komende jaren worden opgesteld waar-



Het grote probleem: wat met het afgemaaide materiaal?

in zowel de botanische als de (avi)-faunistische aspecten zullen worden verwerkt. Bepaalde delen zullen met de nadruk op de botanische waarde worden beheerd (vb. een goede rietkraag behouden, een Moeraslathyrus-groeiplaats proberen uit te breiden, een hooiland vormen ...), op andere plaatsen zal de fauna het beheer bepalen. Gehoopt wordt om op deze manier tot een zo groot mogelijk diversiteit te komen in dit moerasgebied. Gezien de oppervlakte die de Blankaart-rietlanden innemen (20 ha) is dit zeker mogelijk.

Machteld Grijseels
Rijksuniversiteit Gent
Laboratorium voor Morfologie,
Systematiek en Oecologie der Planten
(Dir. Prof. dr. P. Van Der Veken)

Landschapsverkenning voor middelbare scholieren in de Westhoek.

Dit voorjaar brachten scholieren van een middelbare school uit Laken drie-maal een tweedaags bezoek aan de Westhoek. De bedoeling was een aardrijkskundige, biologische en historische benadering van dit kust- en poldergebied. De eerste dag werd telkens ingezet met een bezoek aan de IJzertoren. Van de top van dit gebouw komen de verschilpunten tussen de zandleemstreek en polders onmiddellijk aan het licht. Ook de eerste wereldoorlog kon hier worden besproken. In de jeugdherberg, waar de klassen gelogeed waren, werd achteraf ook het ontstaan van duinen en polders geschetst.

Dezelfde dag werd nog per bus de Oude Zeedijk gevolgd van Lo naar Avekapelle. Daarna werd in het Garzebekeveld, een kalkarm binnenduingebied, en in de Moeren, een droogmakerij, gewandeld. 's Avonds werd tenslotte het Natuurreservaat 'De Blankaart' bezocht.

De tweede dag werden de slikken en schorren van Nieuwpoort verkend, en in de namiddag werd deze tweedaagse beëindigd met een bezoek aan het waterspaarbekken te Merkem.

De groepen waren telkens gehuisvest in de jeugdherberg 'de IJzerhoeve' te Jacobskapelle-Diksmuide. Dhr. Paul

Houwen, konservator van ons reservaat 'De Blankaart', zorgde voor de deskundige begeleiding. Geïnteresseerden die ook zo'n landschapsverkenning voor een groep jongeren of volwassenen willen inrichten, kunnen steeds met hem contact opnemen, tel.: 051/544262.

**U wordt er verwacht :
26ste Nationale Natuurbeschermingsdag te Kanne, 30 september 1979.**
